

Ідентифікація об'єкта управління економічною безпекою підприємства

Зростання невизначеності зовнішнього середовища посилює як існуючі прояви нестабільності, так і прогностичні оцінювання величини ризиків в процесів діяльності підприємств. Наявність когерентних взаємодій між внутрішніми та зовнішніми процесами змушує підприємства формувати активи, організаційні структури, залучати додатковий персонал, які в сукупності реалізуватимуть функції захисту підприємства від загроз як зовнішнього, так внутрішнього походження.

Управління економічною безпекою є системним поняттям, яке включає комплекс функцій щодо забезпечення захисту як активів, так і процесів та умов діяльності, починаючи від фізичного захисту підприємства та його активів і закінчуючи захистом соціально-психологічного середовища діяльності працівників підприємства, що пояснює розмаїття підходів до дослідження питань економічної безпеки та широту проблем управління нею.

Таке різноманіття наукових досліджень вимагає наукового узагальнення та систематизації існуючих підходів у відповідності до методологічних положень економічної науки.

В статті здійснено сутнісне розмежування понять «системи економічної безпеки», як стійкої сукупності елементів, та «управління системою економічної безпеки», як процесу цілеспрямованого впливу на систему та її елементи. Розвинуто економічну сутність поняття об'єкту системи економічної безпеки та об'єкту управління економічною безпекою. Теоретично узагальнено основні наукові підходи до управління економічною безпекою підприємства. Розвинуто методологічні основи управління економічною безпекою в частині уточнення об'єкту та мети такого управління.

Ключові слова: система; управління; економічна безпека; об'єкт управління; суб'єкт управління.

Актуальність теми. Як підтверджують наукові дослідження та свідчить практика управління підприємствами, природа джерел небезпеки пов'язана не лише з протиправними діями щодо майнових, грошових активів та персоналу підприємства, але і в більшій мірі з тенденціями та закономірностями економічних явищ та процесів, які мають негативний вплив на результативність діяльності підприємства, а при значному впливі і на стійкість підприємства в цілому.

В таких умовах підприємства постають перед необхідністю вирішення проблем формування системи управління негативними зовнішніми та внутрішніми впливами шляхом їх нейтралізації або зменшення руйнівного впливу на стійкість підприємства та ефективність діяльності. Управління безпечним розвитком підприємства можливе за умови формування системи управління його економічною безпекою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор. Актуальність питань забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах мінливого зовнішнього середовища підтверджується цільовою направленістю наукових досліджень на вирішення завдань та проблем формування системи економічного захисту. В останніх наукових дослідженнях знайшли своє відображення проблеми стратегічного управління економічною безпекою [8], формування системи економічної безпеки, організацію контролю за економічною безпекою, забезпечення ефективності управління економічною безпекою [9, 12]

Мета статті. Розвинути економічну сутність базових понять управління економічної безпеки на основі класичної методології управління та ідентифікованих об'єктів «системи економічної безпеки», як стійкої сукупності, та об'єктів «управління системою економічної безпеки», як процесу цілеспрямованого впливу на систему та її елементи.

Викладення основного матеріалу. Правильність визначення об'єкту забезпечує ефективність функціонування всієї системи управління економічною безпекою. Уточнення об'єкту управління економічною безпекою в свою чергу вимагає методологічної точності в трактуванні поняття системи економічної безпеки.

В науковій літературі сформувалися два основні авторські підходи до трактування поняття «система економічної безпеки»:

1) система економічної безпеки підприємства трактується як сукупність елементів, що забезпечують безпеку підприємства [4, 13, 14, 16];

2) система економічної безпеки підприємства трактується як комплекс заходів, спрямованих на захист інтересів підприємства [3, 18, 15]. Отже, сутність поняття, що досліджується, не є сформованою, а в науковій літературі має місце її підміна метою (або цілями) функціонування цієї системи (якими є сукупність заходів).

Система є сукупністю елементів, спільна наявність яких в системі та їх взаємодія забезпечує її цілісність та здатність до розробки заходів, спрямованих на реалізацію основної мети, якою є захист об'єктів від зовнішніх та внутрішніх небезпек.

Реалізація мети досягається завдяки наявності елементів в системі: вхідні потоки в систему, мета, цілі, завдання, принципи та інструменти [20, с. 81-86], об'єкт, механізм [4, с. 51], функціональні складники, методики оцінювання, заходи із ідентифікації, попередження, нівелювання, нейтралізації ризиків [5].

Отже, система економічної безпеки створюється з метою захисту об'єктів від небезпек. Науковці одностайні у визначенні об'єктів системи, якими є продукція підприємства, інформаційні потоки, основні та оборотні виробничі фонди, нематеріальні цінності, трудовий потенціал, ноу-хау, імідж підприємства [1;10;11].

Таке формулювання об'єкту відповідає задачам служби безпеки в частині фізичного, правового, силового, інформаційного захисту, однак не враховує економічні чинники, ризики втрати від настання яких є значними, а відсутність заходів щодо управління ними збільшує ймовірність втрати стійкості підприємства.

Окрім того, будь-яка система є цілеорієнтованою, що досягається завдяки управлінню з метою досягнення поставлених цілей. Варто також наголосити, що основним принципом ефективності функціонування будь-якої системи є принцип адаптивності, тобто здатність змінюватися в мінливих умовах зовнішнього та внутрішнього середовища, що забезпечується управлінським впливом.

В класичній економічній теорії управління трактується як свідомо, цілеспрямована дія на систему в цілому або на окремі її ланки, що забезпечує їх оптимальне функціонування і розвиток.

В площині дослідження методології понять економічної безпеки, управління економічною безпекою є цілеспрямованим впливом суб'єкту управління на систему економічної безпеки та її елементи з метою забезпечення здатності останньої досягати своїх цілей (збереження стійкості структури підприємства та формування умов ефективної діяльності на основі реалізації заходів щодо управління ризиками). Такий управлінський вплив визначає направленість руху системи економічної безпеки, її швидкість руху, участь кожного елементу в забезпеченні руху тощо.

Однак, ефективність діяльності підприємства залежить не лише від фізичного захисту продукції, але і від умов її реалізації (раціонально визначеної ціни, вибору без ризикових способів та форм оплати тощо). Тому управління економічною безпекою спрямоване на формування без ризикових економічних умов функціонування об'єктів економічної безпеки.

В науковій літературі представлені різні авторські погляди на сутність поняття управління економічною безпекою. Дослідження наукової літератури дозволило виокремити наступні типові трактування поняття «управління економічною безпекою підприємства»:

- 1) «сукупність взаємопов'язаних процесів планування, організації, мотивації і контролю, які забезпечують безпеку будь-якого підприємства» [9, с. 227];
- 2) управлінські органи, підрозділи і виконавці та сукупність методів управлінського впливу [12];
- 3) «організовані дії з метою усунення різноманітних загроз діяльності» [17, с. 51];
- 4) «система управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням захисту пріоритетних фінансово-економічних інтересів підприємства» [19, с. 227];
- 5) «цілеспрямований вплив відповідного суб'єкта (чи суб'єктів) на визначені об'єкти, що здійснюється для досягнення певних цілей управління або стану об'єкта управлінського впливу» [9, с. 227];
- 6) система принципів і методів розроблення і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням захисту його пріоритетних фінансово-економічних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз [4, с. 74];
- 7) «процес діагностики зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, планування, організації та реалізації заходів щодо підтримки стабільного функціонування підприємства у відповідності до його стратегічних, тактичних та поточних цілей, що досягається шляхом найбільш раціонального розподілу та використання ресурсів» [6, с. 45].

На основі теоретичного узагальнення існуючих трактувань можна зробити висновок, що більшість із них ототожнюють поняття управління економічною безпекою підприємства з класичним поняттям управління, не розкриваючи сутності специфічного об'єкту управління.

Інша група науковців, не розкриваючи сутності процесу управління, зосереджує увагу на меті такого управління (стійкість, рівновага, розвиток), не визначаючи особливостей управлінського впливу у відповідності до сформованого об'єкту.

Отже, поняття управління економічною безпекою потребує подальшого наукового розвитку в напрямі: конкретизації об'єкту управління економічною безпекою; уточнення економічної сутності поняття «управління економічною безпекою»; визначення цілей та завдань системи економічної безпеки; систематизації принципів, функцій, інструментарію, процесу управління економічною безпеки; формуванні концепції управління економічною безпекою.

Щодо об'єкта управління економічної безпеки, то слід зауважити, що на сьогодні існує наукове розмаїття поглядів на його сутність.

Таке розмаїття визначається, по-перше, напрямом наукового дослідження, по-друге, конкретизованим переліком питань, які вирішуються. Так, економічна безпека розглядається на сьогодні в площині декількох наукових напрямів (табл. 1), що і обумовило різні підходи до формування системи управління економічною безпекою.

Таблиця 1

Сфери та напрями наукових досліджень економічної безпеки підприємств

Наукова спеціальність	Сфера науки	Напрямок дослідження
21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності (економічні науки)	Національна система забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання, теоретико-методологічні, науково-методичні та практичні засади організації, функціонування та розвитку систем економічної безпеки транснаціональних компаній, корпорацій, банків і підприємств; цілі, завдання, форми, методи, технології, механізми управління та взаємодії служб безпеки суб'єктів господарювання в системі економічної безпеки відповідно до вимог національних і міжнародних стандартів.	Система економічної безпеки суб'єктів господарювання
08.00.03 – Економіка та управління національним господарством	Функціонування державних систем та механізмів управління економікою на галузевому, міжгалузевому та регіональному рівнях; ефективність функціонування національного господарства; економічна політика держави, шляхи та засоби її реалізації; форми, методи та важелі державного регулювання національної економіки	Економічна безпека національної економіки
08.00.04 – Економіка та управління підприємствами	Теоретико-методологічні, науково-методичні та прикладні засади економічної, інвестиційної, інноваційної, виробничої, логістичної, маркетингової діяльності підприємств, організаційно-правові форми підприємницької діяльності, фактори, ресурси, види, стадії і результати економічної діяльності підприємств, процес та форми управління підприємством (менеджмент)	Економічна безпека підприємницької діяльності

Довідка: складено автором

Розмежування напрямів наукового дослідження у різних наукових сферах дозволяє здійснити чітке і однозначне виокремлення об'єкту наукового дослідження при формуванні системи управління економічною безпекою діяльності авіатранспортних підприємств.

За даними паспортів визначених наукових спеціальностей, узагальненими об'єктами дослідження є різні рівні економічної безпеки. На рівні економіки національного господарства об'єктом наукового дослідження є система управління та регулювання економічної системи країни. Для підприємства, як елемента системи національної економіки, сформована державна система економічної безпеки є зовнішніми умовами (середовищем) його безпечного функціонування. Окрім того, наявність регулятивних норм та правил забезпечує для систем мікрорівня гарантії їх правового захисту у випадку неправомірних дій зі сторони інших економічних систем.

З огляду на те, що економічна безпека підприємства забезпечується не лише вибором найефективнішого управлінського рішення серед вибірки існуючих, але і комплексом структурних та організаційних процесів на підприємстві, питання формування системи економічної безпеки на підприємстві вивчаються в рамках наукової спеціальності 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності. Наукові дослідження даного напрямку спрямовані на формування структури, здатної забезпечити захист економічних інтересів підприємства, як цілісного суб'єкту господарювання (табл. 2).

Оскільки будь-який суб'єкт господарює шляхом ведення обраного виду діяльності, формування системи захисту економічних відносин, які виникають в процесі діяльності, є сферою наукових досліджень в рамках спеціальності 08.00.04. Система економічних відносин підприємства, на реалізації якої базується операційна, фінансова та інвестиційна діяльність підприємства, визначається особливостями виду його діяльності та його внутрішньою економічною політикою.

Відмінності об'єкту управління економічною безпекою в означених напрямках наукових досліджень обумовлюють відмінності методів та інструментів впливу на об'єкт економічної безпеки з метою досягнення цілей такого управління.

Методологічні основи управління економічною безпекою

	Наукова спеціальність	
	08.00.04 – Економіка та управління підприємствами	21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності
Сфера науки	Економічна безпека всіх видів діяльності підприємства Економічна безпека організаційно-правових форм підприємницької діяльності Економічна безпека факторів, ресурсів, видів, стадій і отриманих результатів економічної діяльності підприємств, Економічна безпека процесів та форм управління підприємством	Система забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання
Сутність поняття	Економічна безпека як стан захищеності	
Об'єкти системи економічної безпеки	Процеси, ресурси, стадії економічної діяльності, організаційні структури, форми діяльності	Ресурси підприємства (матеріали, майно, майнові та немайнові права, комерційна інформація, персонал, грошові кошти, продукція, репутація тощо)
Об'єкти управління економічної безпеки	Економічні умови реалізації об'єктів системи економічної безпеки	Організаційно-правових захисту об'єктів системи економічної безпеки
Суб'єкт управління	Служба економічної безпеки Аналітична служба Служба внутрішнього аудиту	Служба безпеки суб'єктів господарювання Зовнішні охоронні служби
Інструментарій управління	Аналітичний інструментарій Методи прогнозування економічних змін Методи управління ризиками Норми, нормативи	Сукупність організаційних заходів, які забезпечують безпеку об'єктів
Мета управління	Формування безпечних економічних умов діяльності (умов використання всіх видів ресурсів, процесів, структур, середовища, функцій тощо)	Захист об'єктів

Довідка: розробка автора

З урахуванням наукового напрямку формування системи економічної безпеки підприємницької діяльності, управління економічною безпекою підприємства є функціональним рівнем управління в загальній системі управління підприємством, який реалізує визначений перелік традиційних функцій (планування, організації, контролю, мотивації, координації) по відношенню до об'єкту такого управління.

При цьому система управління економічною безпекою повинна бути органічно інтегрована в систему управління підприємством, бути розробленою на основі цілей загальної системи, будучи формою їх конкретизації в обраному об'єкті управління.

Отже, об'єкт управління економічною безпекою визначається належністю наукового дослідження до відповідного наукового напрямку. На сьогодні більшість наукових джерел розкривають об'єкт управління економічною безпекою, виходячи зі сфери наукових інтересів, які лежать в площині дослідження наукової спеціальності 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності. Навчальна література розглядає економічну безпеку як сукупність процесів, які забезпечують реалізацію можливостей функціонувати та розвиватися.

Отже, на основі проведеного наукового розмежування об'єктів економічної безпеки різних напрямів економічних досліджень, та з урахуванням уточнення мети, об'єктів «системи економічної безпеки» та «управління економічною безпекою», можна узагальнити, що об'єктом управління економічною безпекою є економічні умови функціонування та розвитку об'єктів системи (умови використання всіх видів ресурсів, процесів, структур, середовища), за рахунок реалізації управлінських рішень по протистоянню негативному впливу зовнішніх та внутрішніх чинників та досягнення економічних інтересів всіх зацікавлених осіб.

Як зазначалося раніше, економічна безпека – це система організаційних, технологічних, фінансових, кадрових, інформаційних та інших заходів, що формують безпеку для діяльності підприємства. Залежності від підходу, який використовується для аналізу економічної безпеки підприємства, об'єктами управління економічною безпекою виступають всі види ресурсів підприємства (матеріальні, фінансові, інформаційні, організаційні та кадрові ресурси).

Управління економічною безпекою варто розглядати як процес безпечності функціонування кожного із елементів системи економічної безпеки шляхом зменшення негативного впливу загроз.

Суб'єкт управління – це особа, чи структурний підрозділ, який наділений владними повноваженнями впливати на об'єкт управління.

Окрім дослідники суб'єкти системи управління економічною безпекою поділяють на «внутрішні (працівники підприємства) та зовнішні (державна та її інститути, банки, конкуренти, посередники, споживачі, постачальники)» [2, с. 141].

У підприємств транспорту функція забезпечення економічної безпеки сконцентрована в рамках одного відділу або розподілена між штатними фахівцями (або відділами) за елементами системи економічної безпеки.

Наприклад, в авіакомпаніях управління економічною безпекою здійснюється відповідними відділами за їх функціональною спрямованістю (табл. 3).

Таблиця 3

Суб'єкти економічної безпеки

Функціональні складові економічної безпеки	Структурний підрозділ, що забезпечує
1	2
Кадрова безпека	Служба безпеки
Інформаційна безпека	Служба інформаційної безпеки
Фінансова безпека	Аналітичний відділ
Технологічна безпека забезпечення	Воснізована охорона
Технічна безпека (безпека польоту)	Технічний відділ

Довідка: розробка автора

Висновки та перспективи подальших досліджень. Існуюча в Україні практика закріплення наукових досліджень питань економічної безпеки за двома науковими напрямками призвела до нечіткого наукового розмежування об'єкту та предмету наукових досліджень між означеними напрямками. Така практика сформувала підґрунтя для неточності формулювання понять, відступу від класичних методологічних положень економічної науки, та перехрещення напрямів досліджень.

Розвиток методології системи управління має базуватися, щонайперше, на чіткій ідентифікації об'єкта такого управління. На основі уточнення об'єктів наукового дослідження двох наукових економічних спеціальностей та ідентифікації об'єктів системи економічної безпеки, було визначено, що управління економічною безпекою – це сукупність управлінських рішень, спрямованих на формування безпечних умов для функціонування та розвитку елементів системи (ресурсів, процесів, структур тощо).

Таке трактування відповідає формулі наукового дослідження за спеціальністю економіка та управління підприємствами та розмежує об'єкти дослідження різних наукових напрямів.

Список використаної літератури:

1. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития / А.М. Бендиков // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 2. – С. 17–30.
2. Васильев О.В. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств / О.В. Васильев, В.І. Мейта // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет ; за ред. С.І. Шкарабан. – Тернопіль : Вид.-поліграф. центр Терноп. нац. екон. ун-ту «Економічна думка», 2013. – Т. 14. – № 2. – С. 138–145.
3. Вовк В.В. Формування системи економічної безпеки підприємства / В.В. Вовк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgmet/tom2/10_Vovk.htm.
4. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства : навч. посібник / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К. : ЦУЛ, 2008. – 280 с.
5. Дуб Б.С. Система економічної безпеки підприємства: поняття та структура / Б.С. Дуб // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2016. – № 4 (60). – С. 5–18.
6. Єфімова Г.В. Планування безпечного розвитку підприємства на основі результатів діагностики рівня його економічної безпеки / Г.В. Єфімова, С.М. Марущак // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 3. – С. 43–49.
7. Івченко Є.А. Трансформації системи економічної безпеки підприємства : монографія / Є.А. Івченко. – Северодонецьк : вид-во СНУ ім. В.Даля, 2018. – 420 с.
8. Кислова Л.А. Проблеми стратегічного планування фінансово-економічної безпеки на підприємствах України / Л.А. Кислова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка. – 2018. – Вип. 15. – С. 20–27.
9. Корецька О.В. Теоретичні підходи до управління фінансово-економічною безпекою підприємств портової галузі / О.В. Корецька // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 15. – С. 225.
10. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / Т.Б. Кузенко. – К., 2004. – 18 с.
11. Локотецька О.В. Використання системного підходу при дослідженні економічної безпеки підприємства / О.В. Локотецька // Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2011. – № 8. – С. 197–202.
12. Меліхова Т.О. Економічна безпека підприємства: формування, контроль, ефективність : монографія / Т.О. Меліхова. – Херсон : Гельветика, 2018. – 632 с.

13. Корпоративне управління в системі економічної безпеки акціонерних товариств України : монографія / І.П. Мігус, Л.М. Худолій, М.П. Денисенко, С.П. Міхно. – Черкаси : ТОВ «Маклаут». – 2012. – 274 с.
14. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін. – К. : Права о снідсть, 2009. – 54 с.
15. Пригунов П.Я. Особливості використання сучасних концепцій управління в системі забезпечення економічної безпеки підприємств / П.Я. Пригунов // Європейські перспективи. – 2013. – № 11. – С. 103–108.
16. Прохорова В.В. Управління економічною безпекою підприємств : монографія / В.В. Прохорова, Ю.В. Прохорова, О.О. Кучеренко. – Х. : УкрДАЗТ, 2010. – 282 с.
17. Сідак В.С. Забезпечення інформаційної безпеки в країнах НАТО і ЄС / В.С. Сідак. – К. : Вид-во КНТ, 2007. – 179 с.
18. Слободяник Т.М. Запровадження комплексної системи економічної безпеки та оцінка її ефективності на сучасному підприємстві / Т.М. Слободяник // Економічний простір. – 2008. – № 12/2. – С. 22–27.
19. Яниогло А. Комплексная система обеспечения экономической безопасности предприятия / А.Яниогло // Agricultural and Resource Economics : International Scientific E-Journal. – 2015. – Вып. 1. – № 1. – С. 69–79. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.are-journal.com.
20. Якубович З. Формування системи економічної безпеки машинобудівного підприємства / З.Якубович // Вісник ТНЕУ. – 2010. – № 1. – С. 81–86.

References:

1. Bendikov, M.A. (2000), «Jekonomicheskaja bezopasnost' promyshlennogo predpriyatija v uslovijah krizisnogo razvitiya», *Menedzhment v Rossii i za rubezhom*, No. 2, pp. 17–30.
2. Vasyly'jev, O.V. and Mejta, V.I. (2013), «Formuvannja systemy upravlinnja ekonomichnoju bezpekoju promyslovyh pidpryjemstv», *Ekonomichnyj analiz, zb. nauk. prac'*, Ternopil's'kyj nacional'nyj ekonomichnyj universytet, in Shkaraban, S.I. (ed.), Vol. 14, No. 2, Vyd.-poligraf. centr Ternop. nac. ekon. un-tu «Ekonomichna dumka», Ternopil', pp. 138–145.
3. Vovk, V.V. (2014), *Formuvannja systemy ekonomichnoi' bezpeky pidpryjemstva*, [Online], available at: http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedzhment/tom2/10_Vovk.htm
4. Donec', L.I. and Vashhenko, N.V. (2008), *Ekonomichna bezpeka pidpryjemstva*, CUL, K., 280 p.
5. Dub, B.S. (2016), «Systema ekonomichnoi' bezpeky pidpryjemstva: ponjattja ta struktura», *Upravlinnja proektamy ta rozvytok vyrobnyctva*, No. 4 (60), pp. 5–18.
6. Yefimova, G.V. and Marushhak, S.M. (2013), «Planuvannja bezpechnogo rozvytku pidpryjemstva na osnovi rezul'tativ diagnostyky rivnja jogo ekonomichnoi' bezpeky», *Ekonomika: realii' chasu*, No. 3, pp. 43–49.
7. Ivchenko, Je.A. (2018), *Transformacii' systemy ekonomichnoi' bezpeky pidpryjemstva*, monografija, vyd-vo SNU im. V.Dalja, Sjevjerodonec'k, 420 p.
8. Kyslva, L.A. (2018), «Problemy strategichnogo planuvannja finansovo-ekonomichnoi' bezpeky na pidpryjemstvah Ukrai'ny», *Visnyk Mariupol's'kogo derzhavnogo universytetu, Serija Ekonomika*, Vol. 15, pp. 20–27.
9. Korec'ka, O.V. (2017), «Teoretychni pidhody do upravlinnja finansovo-ekonomichnoju bezpekoju pidpryjemstv portovoi' galuzi», *Global'ni ta nacional'ni problemy ekonomiky*, Vol. 15, P. 225.
10. Kuzenko, T.B. (2004), «Planuvannja ekonomichnoi' bezpeky pidpryjemstva v umovah rynkovoii' ekonomiky», Abstract of the dissertation of kand. ekon. nauk, spec. 08.06.01, K., 18 p.
11. Lokotec'ka, O.V. (2011), «Vykorystannja systemnogo pidhodu pry doslidzhenni ekonomichnoi' bezpeky pidpryjemstva», *Tehnichnyj progres ta efektyvnist' vyrobnyctva*, No. 8, pp. 197–202.
12. Melihova, T.O. (2018), *Ekonomichna bezpeka pidpryjemstva: formuvannja, kontrol', efektyvnist'*, monografija, Gel'vetyka, Herson, 632 p.
13. Migus, I.P., Hudolij, L.M., Denysenko, M.P. and Mihno, S.P. (2012), *Korporatyvne upravlinnja v systemi ekonomichnoi' bezpeky akcionermyh tovarystv Ukrai'ny*, monografija, TOV «Maklaut», Cherkasy, 274 p.
14. Ortyns'kyj, V.L., Kernyc'kyj, I.S., Zhyvko, Z.B. and others (2009), *Ekonomichna bezpeka pidpryjemstv, organizacij ta ustanov*, Pravova jednist', K., 54 p.
15. Prygunov, P.Ja. (2013), «Osoblyvosti vykorystannja suchasnyh koncepcij upravlinnja v systemi zabezpechennja ekonomichnoi' bezpeky pidpryjemstv», *Jevropejs'ki perspektivy*, No. 11, pp. 103–108.
16. Prohorova, V.V., Prohorova, Ju.V. and Kucherenko, O.O. (2010), *Upravlinnja ekonomichnoju bezpekoju pidpryjemstv*, monografija, UkrDAZT, H., 282 p.
17. Sidak, V.S. (2007), *Zabezpechennja informacijnoi' bezpeky v kra'i'nah NATO i JeS*, Vyd-vo KNT, K., 179 p.
18. Slobodianyuk, T.M. (2008), «Zaprovadzhennja kompleksnoi' systemy ekonomichnoi' bezpeky ta ocinka ii' efektyvnosti na suchasnomu pidpryjemstvi», *Ekonomichnyj prostir*, No. 12/2, pp. 22–27.
19. Yanioglo, A. (2015), «Kompleksnaja sistema obespechenija jekonomicheskoi' bezopasnosti predpriyatija», *Agricultural and Resource Economics*, International Scientific E-Journal, Vol. 1, No. 1, pp. 69–79, [Online], available at: www.are-journal.com
20. Yakubovyh, Z. (2010), «Formuvannja systemy ekonomichnoi' bezpeky mashynobudivnogo pidpryjemstva», *Visnyk TNEU*, No. 1, pp. 81–86.

Данілова Ельвіра Ігорівна – кандидат економічних наук, доцент Національного авіаційного університету

Наукові інтереси:

– управління економічною безпекою діяльності підприємств.

Стаття надійшла до редакції 04.01.2019.